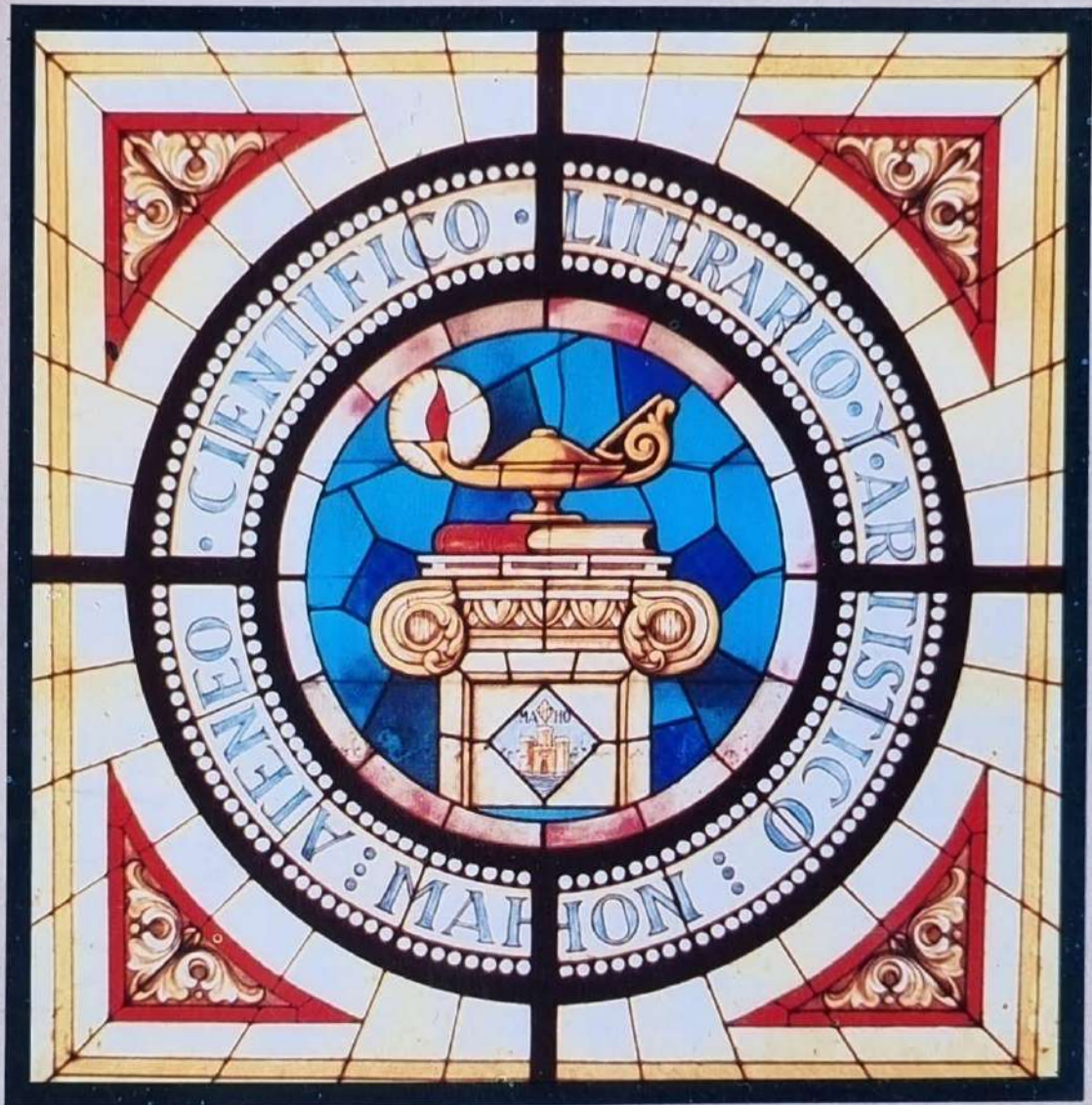

Arxiu Mascaró Pascariu
mascaropascariu.cat

REVISTA DE MENORCA

PUBLICACIÓ DE L' ATENEU CIENTÍFIC, LITERARI I ARTÍSTIC DE MAÓ

TROBADA D'ATENEUS. *Los Ateneos en España. Per Josep Maria Quintana.*

LITERATURA. *Reminiscències de la representació de la mort i d'altres peces teatrals en el cançoner de Francesc d'Albranca. Per Enric Cabra i Martorell.*

LINGÜÍSTICA. *Les vocals tòniques a Mallorca i Menorca: un estudi acústic. Per Ignasi Mascaró.*

RESSENYA CULTURAL.

SEGON TRIMESTRE 1990

GUMERSIND: ENTRE EL RECORD I L'ENYORANÇA (*)

J. MASCARÓ PASARIUS (**)

Quan un poeta mor, un poc de nosaltres mateixos mor amb ell. Avui i aquí, a l'Ateneu de Maó, la plataforma cultural més important de la nostra illa, recordam i retem homenatge al més insigne forneller de tots els temps, una de les figures més rellevants i legítimes de la poesia a Menorca, en Gumersind Riera Sans, que junt amb Angel Ruiz i Pablo, Màrius Verdaguer, Federic Erdozain, Joan Timoner Petrus i el prevere Antoni Moll Camps formen la vanguardia d'honor de la poesia a la nostra illa.

No és aquest el primer homenatge que l'Ateneu tributa a Gumersind Riera Sans. El primer va ser amb motiu d'haver obtingut el Premi Extraordinari de Poesia a la Festa de la Premsa de la Ciutat Comtal. Gumersind havia presentat sense cap esperança d'obtenir ni tan sols un modest accèsit el seu poema *Recordances del malalt*, escrit en dramàtiques circumstàncies, quan ell pensava que ja mai més hi podria veure.

L'Ateneu, amb aquesta ocasió, acordà nomenar-lo *Soci de Mèrit*, i en la vetlada d'homenatge que se li va fer el 14 de juny de 1947, ara fa exactament 43 anys, prengueren la paraula dos insignes intel·lectuals: el president de l'Ateneu, el metge senyor Francisco Aristoy Santos, i l'escriptor i també poeta Andreu Casanovas Marquès. Tots dos, amb paraula eloqüent i el cor encès, destacaren la figura i l'obra d'en Gumersind. Entre altres coses, el senyor Aris-

(*) Polígraf.

(**) Conferència pronunciada a l'Ateneu de Maó.

toy acaba el seu parlament amb aquestes paraules que faig totalment meves i que compartesc amb absoluta convicció:

Gumersindo Riera -diu el senyor Aristoy-, te consagramos como el poeta de Menorca porque en bellos versos has cantado a esta isla y porque has culminado tu obra con una clara y diáfana poesía, sencilla y humana, que es el «Leit motiv» de tu vida y que por haberla sentido y no pensado, ha surgido del fondo de tu corazón en lengua vernácula, la lengua de tu infancia y de tu vida íntima, esta lengua menorquina que es para el verso, dulce y armoniosa.

El Ateneo se honra nombrándote socio de mérito y te dedica este homenaje cálido, cordial y jubiloso, porque tu triunfo alumbra una aurora de resurgimiento literario en Menorca y porque al expandirse tu gloria has de llevar el nombre de esta isla por todas las tierras de España.

Unes paraules certament formoses... formoses i justes.

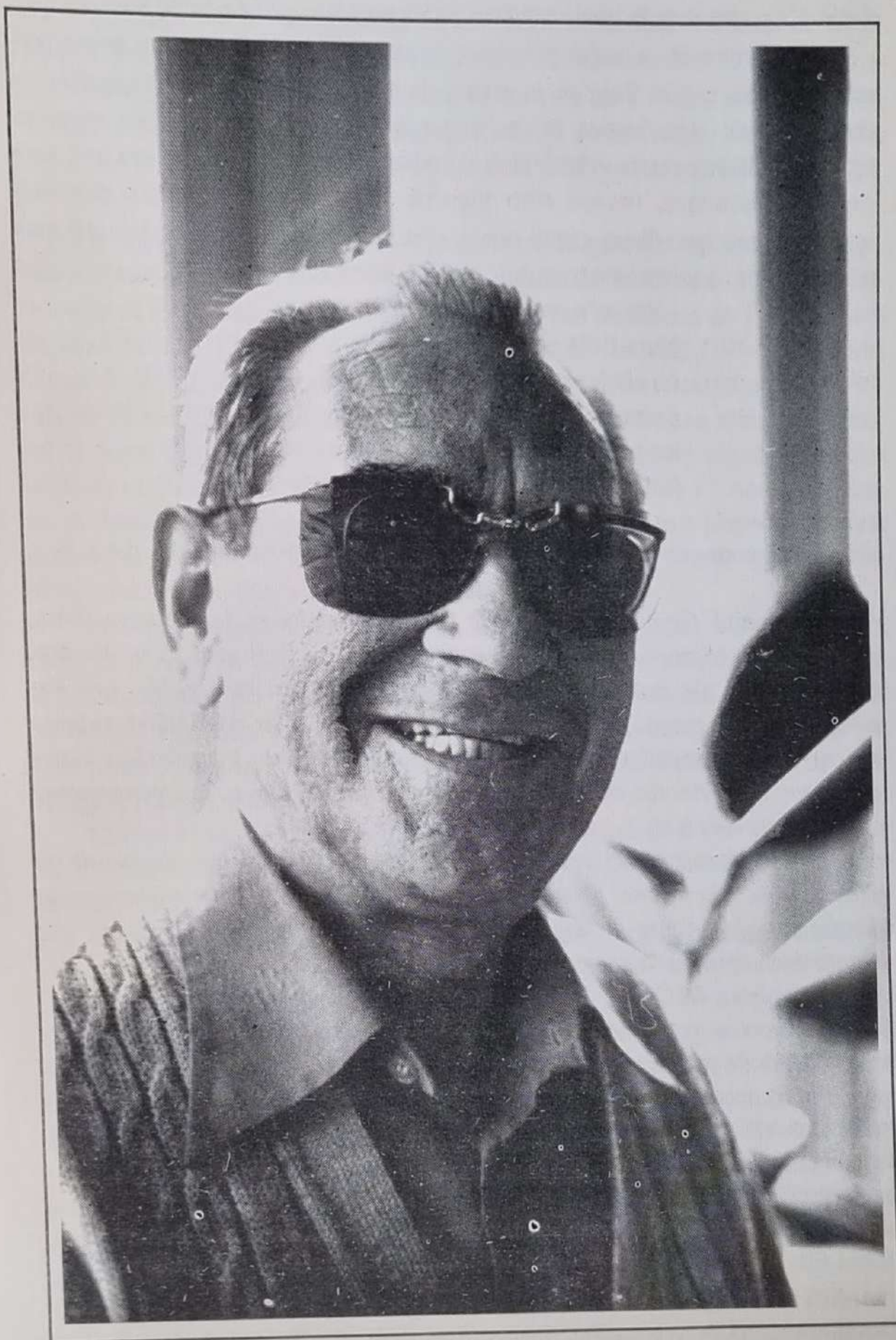
Per la seva part, n'Andreu Casasnovas recorda que Gumersind es va donar a conèixer al gran públic a través del diari «LAS NOTICIAS» de Barcelona, que li va publicar alguns sonets, que són una de les modalitats més afortunades del poeta.

L'Ateneu publicà poc després, amb aquest joiós motiu, el llibre de poemes *Rimas de cristal* on trobam fragments de la bellíssima narració poètica amb música del Mestre Llorenç Galmes Camps, obra dedicada al gran menorquí de llavors i d'ara en Rafel Timoner Sintes.

A *Rimas de cristal* també trobam *Recordances del malalt*, l'obra poètica que l'havia catapultat cap a la fama així com les intervencions orals de Francisco Aristoy i d'Andreu Casasnovas en la Vetlada d'Homenatge. També hi figuren textos de Del Arco publicats al *Diario de Barcelona* abans que Del Arco passàs a la redacció de *La Vanguardia*, com a entrevistador d'èlite; un comentari: *Menorca en las letras* d'Alberto Claveria, en *El Correo Catalán*; i altres textos de José Cotrina, Francisco Sintes Seguí, publicat al diari *La Almodaina* de Palma, de José Cotrina, Miquel Mercadal d'Olives, Gabriel Conforto y A. Betanzos Acuña publicats al nostre «*Menorca*».

Gumersind havia nascut a Fornells el 5 de juny de 1909, de família humil. Als 13 anys ingresà en el Seminari de Menorca, a Ciutadella, on cursà els primers estudis d'Humanitats. Abandonà la carrera eclesiàstica i es traslladà a Barcelona, on alternà els estudis de Magisteri amb l'ensenyança privada a un col·legi religiós. En 1926 l'enyorança el fa regressar a Menorca, on es dedica també a l'ensenyança privada, acaba els seus estudis de mestre a l'Escola Normal de Palma i ingressa per oposició al Magisteri Oficial.

El 1925 Gumersind ja havia publicat la primera poesia a «*El bien público*», diari que s'editava a Maó. Però em diu na Mercè, la seva viuda, que

Gumersind Riera Sans.

abans d'aquesta data ja havia publicat altres poesies que quedaren inèdites.

Vertaderament, a jutjar pels seus poemes Gumersind, fou un poeta precoç. Un poeta que al llarg de la seva vida ha cantat incomptables vegades els passatges més significatius de la nostra història. Ara m'agradaria recordar aquí els bellíssims versos que dedicà als nostres foners; aquells foners que amb les seves bassetges, tiraven amb punteria fulminant i matemàtica precisió; aquells foners que foren citats una i altre vegada pels historiadors clàssics grecs i llatins. Aquests versos publicats a «L'Illa Canta» són:

«Vés-te'n, ves-te'n a Nura,
Nura l'illa argentada,
on els homes van nus, i armats de fones,
destrueixen i maten a distància;
les pedres, en llurs mans, semblen sagetes
disparades al blanc per art de màgia».

(Nura es el nom que es dona a Menorca en l'Itinerari d'Antoni, s.II. d.c.).

Però també Gumersind ha cantat de forma preferent la Menorca física, geogràfica, la Menorca que contempen els nostres ulls i sent el nostre cor. Recordem sinó els poemes titulats *En aquesta cala*, *El meu poble*, *Les Pedres*, *Menorca es així...* Havia intuït com a poeta un fet irrefutable, exposat per una altra personalitat irrepetible de les nostres lletres, l'acadèmic i historiador don Joan Hernández Móra, en el seu treball *Menorca, los menorquines y su Historia*. Diu així:

Aquí, en Menorca, el único protagonismo permanente del drama de la historia es la isla misma, protagonista no geo-humano, sino geo-físico, según observamos claramente al aplicarnos al estudio de nuestro pasado, sin que esta verdad contenga la menor exageración.

La temàtica de Gumersind no es limità a fets històrics i a la geografia física de Menorca, sinó que tingué un abast amplíssim: poesia amorosa, poesia religiosa, poesia social, poesia biogràfica.

Alguns dels seus poemes varen ser dedicats a benefactors i amics, a persones que ell estimava i admirava, iestic segur que a n'En Gumersind li agradaria que jo els citàs expressament aquí: els doctors Ignasi i Josep Barraquer, Rafel Timoner Sintes, Màrius Verdaguer, Francesc Camps i Mercadal, Joan Timoner Petrus, Cristina Valls d'Estelrich, Nídia Feliu, la seva esposa, el seu fill.

Açò em du com de la mà, el record d'unes paraules salomòniques de l'escriptor escocès Alexander Smith: Preferiria quedar en el record d'un poema que en el d'una victòria. Belles i sàvies paraules.

L'obra poètica de Gumersindo ve centrada en set llibres: *Rimas de Cristal*, *Era una isla encantada* (reeditada després amb el nombre 55 a *Monografies Menorquines*, que editava a Ciutadella en Bep de l'«Iris», en Josep Allès Quintana, soci de Mèrit també d'aquest Ateneu). *L'illa canta i altres poemes*, *Enmig de la mar*, *Los cisnes mueren cantando*, *La petita atlàntida* i *Els onze pobles de l'illa*.

Els seus guardons són molts i importants. A part del ja esmentat Premi Extraordinari de Poesia de la Festa de les Lletres de Barcelona (1947) hem de recordar el Premi Ateneu de Maó (1962); el Premi de Poesia de l'Ajuntament de Maó (1963); l'Estrella d'Or en el Jocs Florals de Maó (1964); el Premi Ciutat de Roses, a la Catalunya Francesa (1964); la Flor Natural als Jocs Florals de Ciutadella (1966); també la Flor Natural a Alaior; una altra Flor Natural al mateix lloc el 1976. Com a lletrista ha guanyat dues vegades les Ales d'Or en el Festival de la Cançó Menorquina (1964 i 1965) i l'Ancla de Plata en el Festival de la Cançó de Maó (1971). Alguns dels seus poemes han estat traduïts al francès, a l'anglès i a l'alemany. Podem dir, doncs, sense cap reserva, que Gumersind és un poeta universal.

Pero açò no es tot. Vull recordar, una vegada més, que Gumersind Riera Sans és *Mestre en Gay Saber*, títol obtingut segons les normes més estrictes d'honors assolits per mèrits poètics; guanyant quatre vegades la Flor Natural amb les seves poesies *L'illa Canta*, *El Gorg d'Albranca*, *Romanç d'amor en tres temps* i *Simfonia Marinera*, obtingue en cada una d'elles, la FLOR NATURAL (màxim guardó poètic).

Quatre Flors Naturals duen, sense cap altre requisit, el privilegi i l'honor de ser considerat per sempre com a MESTRE EN GAY SABER, que és com dir MESTRE DE MESTRES DE LA POESIA.

Gumersind escriví els seus poemes en dues llengües, en pla català i en castellà, i en totes dues es revelà com a un gran poeta. I com molt bé diu Andreu Casasnovas, prologuista de «*L'illa Canta i Altres Poemes*», comentant «Recordances del malalt»; aquell guardó fou la seva consagració com a poeta menorquí, encara que no va sorprendre els qui l'havíem seguit de prop i teníem fe en la seva vàlua. La novetat fou que trobàs en la dolçor de la llengua materna la forma precisa d'expressió, per quant rarament n'havia fet ús literari; encara que des de molt jove conreava la poesia en llengua castellana.

Deia jo a l'esmentada semblança (continua dient n'Andreu Casasnovas) que la felicitat troballa d'aquesta expressió poètica es devia a la temàtica menorquina d'essència popular que omplia totes les seves composicions d'un meravellós lirisme. No hi ha dubte que aquest canvi de llenguatge afavorí la seva poesia perquè precisament en menorquí ha sabut filar prim i teixir amb or i argent.»

De tota la seva abundant poesia, que arriba a les més íntimes arrels del cor, no puc resisitir, la temptació de referir--me a dues d'elles particularment. Dues poesies seves, molt breus, una en castellà i l'altra en pla. La primera és de «Los cisnes mueren cantando», comedia en tres actes en pros ai vers que vaig tenir l'honor de prologar. Diu així:

Aquí,
enterradme aquí, enterradme
cara al viento tramontana,
junto a la arena de oro,
bajo las aguas diáfanas.
Vendré sin nada en las manos,
desnuda, desnuda el alma.
Quiero fundirme
con las aguas
como una chispa de luz
en la espuma blanca, blanca

L'altre es titula *fou així*, i es un dels poemes amorosos més senzills i més bells que jamai havia llegit; fins i tot havia desbancat el meu poema amoròs preferit: «If you was my wife», de Robert Burnst.

Fou així, jo me n'anava
tot solet cap el molí,
tot solet jo caminava
pel camí.
De prompte, quan revogia,
me la vaig trobar davant.
¡Ah, Déu meu, com li diria
allò que deia cantant!
Li vaig obrir la barrera
i vaig dir-li lo primer:
sí em volguessis, molinera,
seria el teu moliner.
Sembla que no m'escoltava,
pero va dir-me que sí,
i la veu li tremolava.
Fou així.

He d'acabar, però no vull fer-ho sense dir que guard com un tresor tota la seva copiosa correspondència. En la seva primera carta datada a Corsà,

Ager (Lleida) el 15 de març de 1948, em prometia una col·laboració per a *El Iris* setmanari de Ciutadella, on surtien primer com a fullet, les *Monografies Menorquines*; també m'anunciava la seva visita a Menorca l'estiu següent, confiava que ens retrobaríem, i m'encarregava vivament que saludàs en el seu nom els il·lustres artistes José Félix Orfila i Llorenç Galmés Camps.

Des d'aquest primer contacte epistolar, els llocs des d'on m'escrivia eren diferents al llarg dels anys, per raons de la seva carrera de mestre i dels trasllats voluntaris o forçosos que açò implicava: Almatret, també de Lleida la Seu d'Urgell, on li feren un homenatge apetòsic quan va deixar aquesta ciutat. La profunda humanitat i amor filial de Gumersind queda patent nombroses vegades. En una carta datada el 16 de juliol de 1959 a la Seu d'Urgell m'anunciava que havia demanat el trasllat a Sant Sadurní d'Anoia:

He solicitado el traslado -em diu- con vistas al porvenir de mi hijo. San Sadurní de Noya está cerca de Barcelona, lo cual permitirá a mi hijo vivir con nosotros y deplazarse diariamente a la facultat de medicina. Pel seu fill es desarrelava d'un lloc on era estimat i apreciat per arrelar de bell nou a un altre lloc.

Les seves darreres lletres me les envia des de Barcelona, primer des del carrer de Santa Anna 4 i després des del carrer de Nostra Senyora del Coll 47. El 2 de juny de 1984 em diu: *Acabo de recibir por encargo un himno a Fornells, mi pueblo natal, que ha de ser musicado por Deseado Mercadal a quien he mandado el texto. Cuando me lo devuelva con su aprobación te mandaré una copia. Creo que te interesará.*

Aquestes breus cites epistolars de Gumersind i els versos citats d'alguns dels seus poemes no tenen altre finalitat que destacar a la vegada, la seva alta qualitat de poeta, de vertader *mestre en gay saber*, i la seva exemplar condició humana, tot senzillesa, bondat, humilitat, generositat i grandesa d'ànima, tot el qual justifica amplament que l'Ateneu de Maó li reti aquest homenatge, i que, des de Barcelona, Palma i des dels altres pobles de Menorca, s'hagin concentrat aquí tants dels seus amics.

Honor i glòria a Gumersind Riera Sans, poeta de Menorca.